

Heb je een vraag over een situatie bij jou op school of wil je met ons sparren over jullie beleid?

Neem dan contact op met Stichting School & Veiligheid

Contactgegevens:
030 - 285 66 16 | adviespunt@schoolenveiligheid.nl

Over Stichting School & Veiligheid
Stichting School & Veiligheid wil dat leerlingen een fijne schooltijd hebben. Dat ze naar een school gaan waar ze zich gezien en gehoord voelen, waar ze fouten mogen maken en waar duidelijk geregeld is wat de schoolleiding doet als er tóch een vervelende situatie ontstaat. Wij ondersteunen scholen daarbij. Dit doen wij door het geven van actuele informatie en deskundig advies via de website, trainingen, conferenties en het Adviespunt.

www.schoolenveiligheid.nl

'In een fijne, veilige omgeving kun je je optimaal ontwikkelen'

'Studenten delen hun politieke voorkeur vaker en uiten zich steviger'

'Vertrouw op ervaring en professionaliteit van leraren'

Inhoud

COLOFON

Uitgave

Deze publicatie is een uitgave van Stichting School & Veiligheid, uitgevoerd met ondersteuning van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Redactie

Wiesette Haverkamp - EDG Media

Vormgeving

Martin Hollander - EDG Media

Fotografie

Hans Slegers Fotografie
Erwin Winkelman Fotografie
iStock & Shutterstock

Huisstijl

Caro Grafico Grafisch Ontwerp
MOOZ grafisch ontwerp

Met dank aan

Vonneke Borninkhof, Ankie Bosman, Marianne Huijgens, Frank Huiting, Liëna van Loenen, Judith Louter, Véronique Meuffels, Peter Vermeijs, Jeanette Wolleswinkel.

© 2024, Stichting School & Veiligheid

Niets uit deze uitgave mag worden vervaelvoudigd, overgenomen of openbaar gemaakt zonder voorafgaande toestemming van de uitgever. De uitgever is niet aansprakelijk voor enig handelen op grond van de in dit magazine gegeven adviezen of gedane mededelingen.

4

Sociale veiligheid vergt structurele aandacht

8

Omgaan met maatschappelijke spanningen in de klas

12

Vraag het School & Veiligheid

14

Seksuele integriteit: Geen individuele zoektocht maar onderdeel van de school

17

Werk aan een sociaal veilig schoolklimaat met het Digitaal Veiligheidsplan

19

Ontdek onze Kletskaartjes

21

Functionarissen rondom sociale veiligheid

24

Zijn de Gouden Weken echt goud waard?

27

Uitdagender gedrag van leerlingen en ouders: Wat vraagt dit van de leraar?

30

Een sociaal veilig schoolklimaat? Aan de slag met praktische tools

Voorwoord

Een positief schoolklimaat is immers een voorwaarde om goed te kunnen leren

Een veilige school: het lijkt zo vanzelfsprekend. Iedereen binnen de school spant zich in om ervoor te zorgen dat leerlingen en personeelsleden zich prettig voelen op school. Een positief schoolklimaat is immers een voorwaarde om goed te kunnen leren.

De praktijk is echter weerbarstig. Als school sta je midden in de samenleving en leerlingen nemen hun zorgen en uitdagingen mee naar school. Dat vraagt professioneel handelen van alle onderwijsprofessionals. En Stichting School & Veiligheid is de landelijke expertorganisatie die scholen daarin bijstaat met informatie en advies. Veel scholen weten ons daarvoor al te vinden, gebruiken ons Digitaal Veiligheidsplan, doen mee aan de Week Tegen Pesten of halen inspiratie op tijdens de conferentie *Met Alle Respect!* die wij jaarlijks organiseren.

Ter ere van ons 10-jarig jubileum ontvang je deze unieke en eenmalige editie van het School & Veiligheid magazine. Een handreiking vol informatie over de belangrijkste basis in het onderwijs: een prettig en veilig schoolklimaat.

In dit blad komen niet alleen onze experts aan het woord, maar ook de ervaringsdeskundigen zoals leraren/docenten, vertrouwenspersonen en beleidsmakers. Allemaal mensen die dagelijks vanuit de schoolpraktijk vormgeven aan de mini-samenleving die een school is.

Benieuwd geworden naar wat zij te vertellen hebben en de praktische adviezen en handreikingen waarmee jij aan de slag kunt? Blader dan snel door en deel dit magazine binnen jouw schoolteam.

Amira Saydali

STICHTING SCHOOL & VEILIGHEID BIEDT EEN HELPENDE HAND

Sociale veiligheid vergt structurele aandacht

Tekst
Brigitte Bloem

Een leerling barst tijdens een mentorgesprek in huilen uit en vertelt dat ze gepest wordt. Een leraar signaleert dat een van zijn leerlingen door een groep medeleerlingen gediscrimineerd en buitengesloten wordt. Ongewenst en grensoverschrijdend gedrag doet zich meestal onverwacht en onaangekondigd voor. Ad hoc handelen ligt dan op de loer. Je wilt echter niet dat werken aan sociale veiligheid incidentgedreven is; het gaat over het structureel bevorderen van sociaal gedrag en het aanpakken van ongewenst en grensoverschrijdend gedrag. Een sociaal veilig leerklimaat bevordert immers het welzijn van individuele leerlingen en studenten, en creëert ook een gunstige sfeer voor de groep waarin iedereen kan leren en groeien.

In een fijne, veilige omgeving kun je je optimaal ontwikkelen

“We willen dat leerlingen en studenten het fijn hebben op school. In een fijne, veilige omgeving kun je je per slot van rekening optimaal ontwikkelen”, vertelt Amina Saydali, directeur/bestuurder van Stichting School & Veiligheid. “We weten ook dat als die veiligheid er niet is, dit grote impact kan hebben. Een pestverleden kun je bijvoorbeeld je leven lang met je meedragen.” De organisatie zet zich al tien jaar in voor een fijne, veilige schooltijd voor alle kinderen en jongeren in Nederland, van de basisschool tot en met het mbo.

Eén van de medewerkers die zich daar dagelijks mee bezighoudt, is Fleur Nollet, lid van het managementteam. “Ons uiteindelijke doel is dat elke leerling en student zich veilig voelt, maar in ons werk richten we ons op de onderwijsprofessional”, legt ze uit. School & Veiligheid ondersteunt schoolleiders, leraren, vertrouwenspersonen en andere onderwijsprofessionals. Zij kunnen daarvoor onder andere terecht op de website schoolveiligheid.nl en bij het Adviespunt van de organisatie (zie kader *Het Adviespunt van School & Veiligheid*). Door de jaren heen heeft de stichting een uitgebreid assortiment aan artikelen, folders en producten ontwikkeld. “Scholen staan er niet alleen voor en hoeven zeker niet het wiel opnieuw uit te vinden.”

Mini-samenleving

Volgens Amina is sociale veiligheid niet specifiek iets van deze tijd. “Scholen hadden altijd al de opdracht om een veilige omgeving binnen de schoolmuren te creëren”, licht ze toe. “Wat we wel zien, is dat álle ingewikkelde maatschappelijke vraagstukken nu tegelijkertijd de school binnenkomen en dat veel van die vraagstukken de samenleving polariseren. School is een mini-samenleving, of het nou gaat om een oorlog die ergens in de wereld gaande is, of de discussie over wel of niet vaccineren. Dat maakt het extra complex om school een veilige omgeving te laten zijn en een inclusieve sfeer te creëren. Onderwijsprofessionals kunnen daar een harde dobber aan hebben. Gerichte ondersteuning kunnen ze dan goed gebruiken. Ga er maar aan staan, een klas met dertig verschillende leerlingen waarin elke leerling zich gezien én gerespecteerd wil voelen door medeleerlingen en leraren.”

School & Veiligheid is hét expertisecentrum op het gebied van sociale veiligheid in en rond de school, en biedt eerstelijns ondersteuning aan schoolmedewerkers.

Fleur Nollet,
lid van het
managementteam
bij School & Veiligheid

“Onderwijsprofessionals zijn ontzettend gedreven en begaan met hun leerlingen. Dat is ook de reden waarom zij ons bellen of mailen. Om te overleggen over de te nemen stappen bijvoorbeeld”, vertelt Fleur. “Het gaat ze aan het hart dat de ontwikkeling van hun leerlingen of studenten gevaar loopt door een onveilige situatie.”

De onderwijsprofessional speelt een centrale rol en moet zich daartoe goed uitgerust voelen

Preventief en curatief

“De maatstaf is niet dat alle scholen op een bepaald moment sociaal veilig zijn”, benadrukt ze. “Een sociaal veilige school is een school die onveiligheid signaleert en aanpakt en daar bovendien zoveel mogelijk op anticipeert. Integreer aandacht voor sociale veiligheid in je schoolbeleid, zodat je niet met de handen in het haar zit als zich een onveilige situatie voordoet. Weet wat jouw leerlingen en studenten bezighoudt en verdiep je in hun persoonlijke en sociale context. Komen veel van je leerlingen of studenten uit multiprobleemgezinnen, dan heb je een heel ander soort zorgstructuur op te zetten dan op een school waar dit minder vaak voorkomt.”

School & Veiligheid maakt onderscheid tussen algemene en gerichte preventie. Bij algemene preventie werken team en directie aan het inrichten van de school op een zodanige manier dat er voor iedereen een sociaal veilig klimaat is >>>

We merken vaak dat een leerling die zich onveilig voelt lang niet altijd de weg naar de juiste personen weet te vinden

met heldere regels en gedragsnormen. Gerichte preventie gaat onder meer over specifieke voorlichting over bijvoorbeeld seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Ook curatief biedt School & Veiligheid ondersteuning. “We hebben goed zicht op alle mogelijke interventies”, licht Fleur toe. “Ook kunnen scholen een beroep doen op ons calamiteitenteam wanneer er sprake is van een ingrijpende gebeurtenis op de school. Met onze expertise bieden we generieke handreikingen die elke school op de eigen schoolcontext en situatie toe kan passen. Bovendien beschikken we over een breed scala aan tools rondom het preventief werken aan sociale veiligheid. Onderwijsprofessionals kunnen er heel praktisch mee aan de slag.”

Voorbeelden van tools

Voor schoolleiders ontwikkelde School & Veiligheid bijvoorbeeld het Digitaal Veiligheidsplan, dat ze op de eigen situatie toe kunnen spitsen. (Lees meer over het Digitaal Veiligheidsplan op pagina 17.) Het Digitaal Veiligheidsplan gaat over veiligheidsbeleid inclusief alle wettelijke verplichtingen, en voorziet daarnaast in praktische instrumenten waarmee je sociale veiligheid in de klas en in en om de school voelbaar en merkbaar kunt maken. Ook brengt het ‘blinde vlekken’ in kaart waaraan de school extra aandacht kan besteden. De zes raderen, of bouwstenen, van sociale veiligheid (zie kader *De zes raderen, of bouwstenen, van sociale veiligheid*) vormen de uitgangspunten van het Digitaal Veiligheidsplan.

Een andere tool is het spel ‘Gedragen Gedrag’ dat praktijk-situaties onder de aandacht brengt. Het gaat om werkelijke situaties die bijvoorbeeld binnenkomen bij het Adviespunt. Doel van het spel is om gewenst en ongewenst gedrag bespreekbaar te maken en samen tot afspraken en regels te komen. Bijzonder aan dit spel is dat het niet alleen voor onderwijsteams is. Het is ook geschikt om in de klas met leerlingen/studenten te spelen, of met ouders. Er is een versie voor het primair onderwijs en een versie voor het voortgezet onderwijs en mbo. (Lees meer over Gedragen Gedrag op pagina 31.)

Als derde is de ‘Leidraad Vertrouwenswerk’ een mooie illustratie van de helpende hand van School & Veiligheid. De leidraad is een compleet document om scholen te helpen de positie van de vertrouwenspersoon, en andere functionarissen die zich op school met vertrouwenswerk bezighouden, goed te regelen. De leidraad is rijkelijk voorzien van voorbeelden en voorbeeldprotocollen.

“Wat we vaak merken, is dat een leerling die zich onveilig voelt lang niet altijd de weg naar de juiste persoon of personen weet te vinden. Bovendien gebeurt het nogal eens dat niet alle signalen bij elkaar komen”, constateert Fleur. “Daardoor is er het risico van een incompleet beeld van de situatie met alle gevolgen van dien. De leidraad biedt ondersteuning om een effectieve probleemaanpak in te richten.” (Lees meer over tools waar je als onderwijsprofessional gebruik van kunt maken op pagina 30.)

Centrale rol leraar

“Onveiligheid kent vele verschijningsvormen. Het tegengaan van die onveiligheid kent een gemeenschappelijke basis en dat is de leraar”, stelt Amina. “De onderwijsprofessional speelt een centrale rol en moet zich daartoe goed uitgerust voelen. We noemen dat pedagogisch vakmanschap. Ben je in staat om met de problematiek om te gaan: of het nou gaat om pestgedrag of agressief of seksueel grensoverschrijdend gedrag? Ben je in staat onveilige situaties te signaleren en daar vervolgens de juiste interventie in te plegen en de juiste collega’s of samenwerkingspartners bij in te schakelen?”

En als de onderwijsprofessional zelf grenzen overschrijdt, dan is het van cruciaal belang dat collega’s dat oppikken en de juiste wegen bewandelen.”

Ook benadrukken beiden het belang van het in verbinding blijven. “Neem het verspreiden van haatzaaiende gedachten”, geeft Fleur als voorbeeld. “Als leraar is het je goed recht om te zeggen: ‘Dat wil ik niet horen’. Vervolgens is het wel je taak om in gesprek te blijven en uit te zoeken waar deze gedachten vandaan komen.”

Amina vult aan: “Het moet voor alle betrokkenen duidelijk zijn dat een schoolvisie onmisbaar is en dat het hele team deze visie omarmt en draagt, inclusief de schoolleiding. Dit is nodig zodat jij je bij lastige momenten, gesteund en gedragen weet door je collega’s en leidinggevenden. Als je als school vindt dat er bijvoorbeeld niet gescholden mag worden in de klas, dan moet iedere leraar ervan verzekerd zijn dat in elke klas leerlingen precies dat te horen krijgen. Zo bouw je aan een consistent klimaat. Op het niveau van een schoolleider vraagt het hetzelfde vakmanschap, bijvoorbeeld richting ouders. Blijf in verbinding, maar geef wel duidelijk de normen, waarden en grenzen van de school aan.” Kortom: sociale veiligheid staat of valt met het bouwen aan een positieve sfeer en omgangsvormen.

Burgerschap en sociale veiligheid

Beiden verwachten dat burgerschapsonderwijs veel voor de sociale veiligheid kan betekenen. “De burgerschapsopdracht die scholen hebben, onderstreept het belang van sociale veiligheid enorm”, zegt Fleur. “Je leest het ook letterlijk terug in de wettelijke burgerschapsopdracht, die ruimte biedt om in de mini-maatschappij van school te oefenen met onze democratische basiswaarden en de discussies die in de samenleving spelen. Op die manier kan burgerschapsonderwijs bijdragen aan het stimuleren van sociaal veilig gedrag. Het vormt een kader voor de normen en waarden die je als school kiest en fungeert daarmee als veilige oefenplaats voor deelname aan de samenleving.” ■

Het Adviespunt van School & Veiligheid

Ben je werkzaam in het onderwijs en heb je vragen over sociale veiligheid? Dan kun je terecht bij ons Adviespunt voor informatie en advies. Wij zijn er voor iedereen die in het onderwijs werkt.

Bel: 030 - 285 66 16 op schooldagen van 9.00 tot 16.00 uur
Mail: adviespunt@schoolenveiligheid.nl (op schooldagen)
Calamiteitenteam: 24/7 bereikbaar via 030 - 285 66 16

Amina Saydali,
directeur/bestuurder
bij School & Veiligheid

Scholen staan er niet alleen voor en hoeven zeker niet het wiel opnieuw uit te vinden

De zes raderen, of bouwstenen, van sociale veiligheid

School & Veiligheid ontwikkelde een denkmodel om sociale veiligheid te operationaliseren. Dat model helpt schoolbesturen en schoolleiders om een sociaal veiligheidsbeleid te ontwikkelen. Het model bestaat uit zes raderen die onderling samenhangen. Als er op het ene gebied iets in beweging is, heeft dat effect op een ander radertje. Een heldere visie geeft bijvoorbeeld richting aan het pedagogisch handelen van medewerkers. En door duidelijke voorwaarden te scheppen, weet iedereen waar hij met een signaal heen moet en wie wanneer moet handelen. De raderen houden elkaar in beweging. Dit symboliseert dat iedereen in en om de school op zijn eigen manier kan bijdragen aan sociale veiligheid. Zo vormen deze raderen de bouwstenen om te werken aan sociale veiligheid.

(Lees meer over het Digitaal Veiligheidsplan op pagina 17.)

Het Digitaal Veiligheidsplan is beschikbaar via de website www.digitaalveiligheidsplan.nl.

BEGRENZEN EN UITNODIGEN

Omgaan met maatschappelijke spanningen in de klas

Een leerling die zich extreem uitlaat over vluchtelingen, of een klas waar een verhitte discussie ontstaat over het geloof. Elke leraar kan hiermee te maken krijgen. Hoe pak je dan de regie (terug) en zorg je voor een veilig klimaat waarin een dialoog respectvol kan plaatsvinden? Liena van Loenen is lerarenopleider biologie aan Hogeschool Windesheim en geeft haar studenten de training 'Dialoog onder Druk' van School & Veiligheid.

Liena van Loenen

Tekst
Martijn de GraaffBeeld
Erwin Winkelman Fotografie

Ik merk dat in het huidige politieke klimaat studenten hun politieke voorkeur vaker delen en zich daarover steviger uiten

Voordat Liena aan de lerarenopleiding ging werken, gaf ze biologie in het voortgezet onderwijs. “Ik wilde van jongs af aan het onderwijs in, vooral om impact te maken op jongeren. Tijdens mijn eigen schooltijd had ik leraren die weinig aandacht besteedden aan diversiteit en inclusie.” Dat wilde Liena anders doen: “In mijn eigen lessen en nu ook als lerarenopleider. Ik wil onze studenten zó opleiden dat ze de vaardigheden hebben om te kijken naar de individuele leerlingen. Hoe kun je je verbinden met hun belevingswereld? Hoe kunnen we daarover praten met elkaar? En daar hoort aandacht voor diversiteit, of maatschappelijke spanningen, ook bij. Hoe ga je daarmee om in de klas? Hoe maak je dat bespreekbaar?”

Persoonlijk geraakt

Als leraar op het voortgezet onderwijs kwam ze al in aanraking met polarisatie in de klas. Liena ziet datzelfde terug bij de studenten van de lerarenopleiding. “Ik merk dat in het huidige politieke klimaat studenten hun politieke voorkeur vaker delen en zich daarover steviger uiten. Daardoor kan wrijving ontstaan in de klas. Vroeger vond ik het lastig om dat bespreekbaar te maken en het gesprek in goede banen te leiden. Ik voelde me persoonlijk geraakt door opmerkingen van leerlingen. Soms werd ik overrompeld en wist ik niet meer hoe ik moest reageren.”

Nu ze de training zelf geeft, weet Liena hoe ze op zulke situaties kan reageren. “Dat is niet alleen belangrijk voor de sfeer in de klas, maar ook voor de studenten zelf. Zij zullen te maken krijgen met dezelfde discussies wanneer ze gaan lesgeven.” Discriminatie is een ander thema dat Liena vaak in de klas bespreekt. “Uiteindelijk gaat het erom dat je mag zijn wie je bent, dat je je veilig voelt in een groep. Daarom heb ik het vaak over diversiteit en discriminatie, wat is dat nu precies?”

Begrenzen en uitnodigen

De training 'Dialoog onder Druk' bestaat al jaren en inmiddels hebben meer dan duizend leraren deze gevolgd. School & Veiligheid heeft in 2023 door Movisie onderzoek laten doen naar de bewezen elementen van de training. Het inleven in de sociale context van de leerling is één daarvan. “Als ik vroeger niet wist hoe ik moest reageren dan ging ik gewoon door met de les”, vertelt Liena.

“Ik besteedde geen aandacht aan de meningen van mijn leerlingen, omdat ik niet wist hoe ik dat moest doen. Nu begrijp ik veel beter dat je moet zoeken naar waar een mening van een leerling vandaan komt. Wat is de achtergrond van zijn of haar perspectief?” Daarmee creëer je in de klas ruimte voor een respectvolle dialoog, omdat iedereen zich gehoord en gezien voelt. “Maar er zijn natuurlijk wel grenzen. Als leraar moet je wel de sociale norm zetten: wat kun je wel zeggen en wat niet. Artikel 1 van de Grondwet geeft daarvoor een helder kader: niet discrimineren, haatzaaien of oproepen tot geweld.”

Het stellen en bewaken van de sociale norm is een tweede belangrijk element van de training. “Een van de belangrijkste vaardigheden die je leert, is ‘begrenzen en uitnodigen’. Aan de ene kant laat je zien welke norm we in de klas (of in de maatschappij) hebben: die grens biedt veiligheid. Aan de andere kant stel je wel een open vraag aan de leerling zodat deze zich serieus genomen voelt.” Het idee hierachter is dat je op deze manier erachter komt wat de leerling beweegt tot een dergelijke uitspraak, en tegelijkertijd zet je het kritisch denkvermogen van de leerling aan.

De professionele rol van de leraar

Oprecht nieuwsgierig zijn naar je leerlingen draagt bij aan een warme band met de klas: het derde element. Daardoor laat je leerlingen weten dat je er als leraar voor hen bent. Daarnaast geef je het signaal dat je hen ook serieus zult behandelen. Het vierde element gaat over de professionele rol van de leraar. “Door de training >>>

heb ik geleerd meer afstand te doen van mijn persoonlijke mening. Als je leerlingen wilt uitnodigen meer over zichzelf te vertellen, moet je niet meteen je eigen opvattingen naar voren brengen of proberen iemand van mening te laten veranderen. Dat gaat je op die manier niet lukken. In eerste instantie wil je laten zien dat er veel verschillende meningen zijn en dat die naast elkaar mogen bestaan. Vervolgens wil je dat ze zich gaan verdiepen in die andere mening.” Uit onderzoek weten we dat je je mening mag geven als leraar zolang je maar niet pretendeert dat dát het enige perspectief is.

Liena merkt dat die professionele rol nog wel eens punt van discussie is bij haar studenten. “Ik hoor vaak zeggen dat ze toch biologieleeraar worden, dus waarom zouden ze het dan over discriminatie of uitsluiting hebben? Maar al

die maatschappelijke issues vind je in de klas, die beperken zich niet tot een schoolvak. Een discussie kan overal opkomen. Ik vind dat elke leraar deze thematiek bespreekbaar moet kunnen maken en een discussie in goede banen moet kunnen leiden. Ook bij deze studenten hoor ik dat ze bij een stage geconfronteerd worden met meningen en opvattingen. Daarom geef ik deze training.”

Train-de-trainer-training voor lerarenopleiders

Om de kennis en vaardigheden van ‘Dialogo onder Druk’ breder te verspreiden, heeft School & Veiligheid ook zogeheten ‘train-de-trainer’-trainingen verzorgd, vooral aan lerarenopleiders. Liena heeft deze gevolgd en geeft de training nu zelf aan haar studenten, de toekomstige leraren. “Ik vind dat alle lerarenopleiders in staat moeten zijn om maatschappelijk gevoelige thema’s bespreekbaar te maken. En dat zij hun studenten kunnen helpen om dat ook in hun eigen klas te doen. Daarvoor moet je als lerarenopleider niet alleen de kennis kunnen toepassen in de praktijk, maar ook boven de stof staan. De ‘train-de-trainer’-trainingen hebben mij daarbij enorm geholpen door middel van extra handvatten, vaardigheden en literatuur. Je gaat daarmee dieper in op de principes van de training.”

Zo snijdt het mes aan twee kanten: Liena kan in haar eigen lessen discussies op een goede manier leiden en ze kan haar studenten beter begeleiden. “We hebben vaak intervisiebijeenkomsten, dan bespreken de studenten praktijk-situaties. Die gaan ook over polarisatie of discriminatie in hun stageklas. Door de ‘train-de-trainer’-training kan ik hen beter voorzien van tips en kennis.”

Bewust zijn van je eigen rol

Samen met vijftien andere lerarenopleiders heeft Liena deze tweedaagse gevolgd. “We hebben geleerd hoe je polariserende situaties onder jongeren tegemoet kunt treden. En op welke manier je die situaties bespreekbaar kunt maken. Ook leerden we verschillende werkvormen die we kunnen inzetten. Die hebben we ook in de groep toegepast. Dat is erg leerzaam, omdat je dan weet hoe zo iets wordt ervaren.” Ook de rol van de leraar is belangrijk. “Je moet heel erg bewust van jezelf zijn: hoe reageer je in bepaalde situaties? Hoe emotioneel word je van een bepaald onderwerp? Op basis daarvan kun je kiezen of je zelf deelneemt aan een dergelijke oefening of dat je op de achtergrond blijft.”

Een stapje terug

Tijdens beide bijeenkomsten hebben de lerarenopleiders geoefend met een trainingsacteur. “Zo oefen je echt hoe je als leraar reageert op uitspraken van leerlingen. Denk aan een uitspraak als ‘alle buitenlanders moeten het land uit’. Het is dan belangrijk om eerst te begrenzen, bijvoorbeeld door te

zeggen dat je niet een hele bevolkingsgroep over een kam mag scheren, je sluit dan heel veel mensen uit. Je kunt ook refereren aan artikel 1 van de Grondwet: ‘Dit is hoe we in Nederland met vrijheid omgaan’. Vervolgens nodig je uit om het gesprek aan te gaan. ‘Waarom zeg je dit? Heb je iets meegemaakt waardoor je dit denkt?’ Daarmee geef je de ander de ruimte om zijn eigen verhaal te vertellen. Vervolgens kun je een dialoog voeren zonder dat er een negatieve sfeer ontstaat. In feite probeer je ervoor te zorgen dat de leerling niet nóg verder in zijn eigen waarheid gaat zitten, maar een stapje terug doet. Tijdens de training ben ik me heel erg bewust geworden hoe belangrijk je taalgebruik is, dus welke woorden je kiest.”

Evaluatie

Naast het onderzoek van Movisie heeft School & Veiligheid ook een evaluatie gehouden onder deelnemers aan de training. Daaruit kwam sterk naar voren dat je met de technieken uit de training écht werkt aan een sterkere band met de leerlingen. De deelnemers zijn zich bijvoorbeeld meer gaan verdiepen in de belevingswereld van jongeren. Dat geldt ook voor Liena: “Ik investeer veel meer in de relatie met mijn studenten. En ik zorg voor bewustwording. Ik heb zelf een niet-Nederlandse achtergrond, maar voor mijn studenten ben ik een lerarenopleider. Maar ik vertel hen dan dat als ik de school uitloop, ik dan ‘die allochtoon’ ben. Ik geef voorbeelden wat ik dan meemaak, hoe mensen mij benaderen. Studenten vinden het fijn als ik daar open over ben.

Als je leraar bent, ben je er voor je vak en vooral voor de klas. Het is een mini-samenleving. Als leraar kun je niet voor de klas staan en lastige thema’s onbesproken laten. Als een discussie ontstaat over een lastige kwestie en je kapt het af, heb je niet meer de aandacht van je leerlingen. Juist door een

Al die maatschappelijke issues vind je in de klas, die beperken zich niet tot een schoolvak

veilige omgeving te creëren waarin alles bespreekbaar is, kun je lekker met je klas aan de slag.”

E-learning

Leraren vinden de training zeer toepasbaar, en het merendeel ziet graag dat de training herhaald wordt. Of dat er herhaalde aandacht is voor het onderwerp. Vooral als leraren nog weinig ervaring hebben met deze thematiek, vinden ze het fijn als zij meer mogelijkheden zouden krijgen om de theorie te herhalen en vaker te kunnen oefenen met lastige situaties in de klas.

Voor veel scholen is het echter niet eenvoudig om een fysieke training in te plannen zonder dat het leidt tot lesuitval of extra druk op de volle agenda's. School & Veiligheid is daarom bezig om de kern van de training om te zetten naar een e-learning, bestaande uit een aantal korte modules rondom de belangrijkste leerpunten van de training. Zo kunnen leraren en andere geïnteresseerden zelf gericht en interactief onderdelen uit Dialogo onder Druk volgen wanneer het hen uitkomt. Ook voor leraren voor wie Dialogo onder Druk nieuw is, is dit een mooie kennismaking met de pedagogische handvatten over hoe je kunt reageren op heftige uitspraken en een dialoog over gevoelige onderwerpen in goede banen kan leiden. De e-learning stellen wij in 2025 kosteloos beschikbaar via onze website: [schoolveiligheid.nl](https://www.schoolveiligheid.nl). ■

Een van de belangrijkste vaardigheden die je leert, is 'begrenzen en uitnodigen'

Vraag het School & Veiligheid

School & Veiligheid krijgt allerlei vragen over sociale veiligheid op school. In deze rubriek nemen we er twee onder de loep. Adviseurs van de organisatie beantwoorden beide vragen én er komt iemand uit de onderwijspraktijk aan het woord. Heb jij ook een vraag? Neem dan contact op met ons Adviespunt. Dat kan op schooldagen van 9.00 tot 16.00 uur via 030 - 285 66 16 of stuur een e-mail naar adviespunt@schoolveiligheid.nl.

Tekst
Marleen Kuijsters

Vraag over nepaccounts

Ik ben teamleider op een middelbare school. Wij krijgen meldingen van leerlingen dat zij via nepaccounts op Snapchat of Instagram belachelijk worden gemaakt. Zo ging een vervelende roddel rond over een leerling die zou masturberen op de wc. Hierdoor voelt deze leerling zich onveilig en ontstaat spanning in de klas. We willen dat dit stopt. Maar het achterhalen wie achter die accounts zit, is lastig. Tot waar gaat onze verantwoordelijkheid en hoe kunnen we dit samen met ouders oppakken?

Vraag over respectloze communicatie

Verwijten of oneerlijke beschuldigingen: we krijgen als schoolleiding klachten over de respectloze manier waarop ouders met schoolmedewerkers communiceren. Een voorbeeld: we hebben de regel dat ouders en leerlingen via de hoofdingang binnenkomen. Laatst kwam een ouder via de zij-ingang. Een collega vroeg vriendelijk om de volgende keer de hoofdingang te nemen, vanwege de veiligheid. De reactie: 'Stomme hoer! Wie denk je wel niet dat je bent!' Je mag ons aanspreken als we fouten maken. Maar de groeiende groep ouders die grenzen overgaat, is een zorg. Hoe keren we het tij?

Judith Louter, docent AVO en mentor in het praktijkonderwijs

Regelmatig zijn ouders recht voor zijn raap, soms ongenueanceerd. Maar de heftigheid uit de casus herken ik niet. Het is onze drijfveer om naast ouders te staan. Als we een boze ouder zien, vragen we wat hoog zit en wat hij of zij nodig heeft. Het is belangrijk communicatie op elkaar af te stemmen. We willen beiden het beste voor het kind.

Laatst moest een leerling nablijven. Ik kreeg een app van haar moeder. Zij schreef kortaf dat het niet terecht was. Ik heb haar gebeld en aangegeven dat het me opviel dat ze kort reageerde. We kwamen in gesprek en ze vertelde over haar thuissituatie. Soms krijg je bagger over je heen voordat je de brug over kunt. De vraag aan je team moet zijn: hoe kun je die stap zetten?"

Judith Louter

Advies van Stichting School & Veiligheid

"Wanneer een leerling online wordt gepest door andere leerlingen kan dat enorme impact hebben op het veiligheidsgevoel van deze leerling en de hele groep. Heb aandacht voor de betrokken leerlingen. Maak het probleem niet groter dan het is, maar bagatelliseer het ook niet. Kijk wat de leerling nodig heeft om veilig naar school te kunnen en wat de groep nodig heeft om de sfeer fijner te maken.

Bij online pesten kun je niet altijd achterhalen welke andere leerling(en) betrokken is of zijn. De pester is vaak een bekende van de gepeste leerling. Richt je vooral op de aanpak van pesten en het herstellen van de sociale veiligheid. Niet alleen voor de betrokken leerlingen, maar voor de hele klas. Pesten is een groepsprobleem. Naast dat het onveiligheid met zich meebrengt voor alle leerlingen, is het ook de groep die het in stand houdt. Bijvoorbeeld door mee te lachen of te doen, of juist door niets te doen. Ga in de klas het gesprek aan over hoe je met elkaar omgaat, ook online. In sommige gevallen is het online verspreiden van beeldmateriaal strafbaar; bespreek dat in de klas. Geef aan welke afspraken en regels gelden binnen school. En laat leerlingen weten bij wie ze terecht kunnen als zij zich onveilig voelen.

Vervolgens kun je ouders vragen om thuis te praten over socialemediagebruik: 'Zien jouw kinderen wel eens iets vervelends en wat kun jij daar als ouder mee?' Wijs ouders op jullie gezamenlijke pedagogische verantwoordelijkheid. Het pesten gebeurt misschien buiten schooltijd, maar het komt je school binnen. Hier moet je wat mee: als ouders én als onderwijsprofessional."

Vonneke Borninkhof, begeleidingsspecialist in het mbo

"Bij een onveilige situatie schakelt een mentor of docent onze afdeling Expertisecentrum Begeleiding in. Ik nodig de betrokken student(en) en ouders uit. We bespreken wat er is gebeurd en wat nodig is zodat de student(en) veilig naar school kan/kunnen. Ook bekijken we hoe ouders de student(en) kunnen ondersteunen.

Soms helpen we studenten om een ruzie op te lossen. Twee meiden konden niet met elkaar door een deur. De vriend van de ene student had de adresgegevens van de andere student online gezet. We hebben bij die eerste student en haar moeder aangegeven dat als haar vriend dit bericht niet zou verwijderen, de andere student aangifte zou doen. Daarna heb ik gepraat met beide meiden en gevraagd hoe we de ruzie konden oplossen. Dat werkte.

Mocht een situatie heel ernstig zijn, dan neem ik contact op met de jeugdpreventiecoördinator van de politie. Dat gebeurde toen een student van onze school werd gestalkt door haar ex. De politie voerde een stopgesprek. Toen was het aan de ex-partner: het stalken moest stoppen of er zou aangifte gedaan worden."

Vonneke Borninkhof

Advies van Stichting School & Veiligheid

"In gesprekken die wij met scholen voeren over ouders, focussen we op verbinding. Soms is eerst begrenzing nodig, zoals bij uitschelden: 'Op deze school praten we zo niet tegen elkaar, ik kan op die manier niet naar u luisteren.' Belangrijk is om de ouder daarna wél meteen uit te nodigen: 'Vertel eens, wat maakt dat u boos bent?' Je luistert om te achterhalen welke zorgen er zijn. Wederkerigheid in de relatie met ouders is essentieel.

Ouders en schoolmedewerkers kunnen soms met elkaar botsen. Zie ouders als gelijkwaardige partners, die zorgen hebben over hun kind. Je hebt elkaar nodig zodat hun kind en jouw leerling zich zo goed mogelijk kan ontwikkelen. Het helpt vaak niet als je alleen praat vanuit regels. Praat in termen als 'samen zoeken naar mogelijkheden' en focus op de gedeelde zorg voor het kind.

Preventief investeren in een goed contact met ouders is belangrijk. Maak hier beleid op dat je regelmatig evalueert. Communiceer het volgende in de schoolgids, via oudergesprekken en op de website: op welke manier jullie ouders informeren over hoe het met hun kind gaat, wat er in de klas speelt en waar ouders hun eventuele zorgen kunnen delen. Moeilijke gesprekken zijn gemakkelijker te voeren, wanneer je investeert in goed contact met ouders/verzorgers." (Lees meer over omgaan met uitdagender gedrag op pagina 27.)

SEKSUELE INTEGRITEIT

Geen individuele zoektocht maar onderdeel van de school

Tekst
Martijn de Graaff

Geen onderwerp dat zo beladen kan zijn als seksualiteit of seksueel (grensoverschrijdend) gedrag. Hoe kun je als school een sociaal veilig klimaat creëren rondom het bespreken van seksualiteit? We spreken hierover met Lynn Louwe, adviseur sociaal veiligheidsbeleid en crisisadviseur en Martje Heerkens, adviseur seksuele integriteit bij School & Veiligheid.

Lynn: "Bij onze collega's van het Adviespunt stellen scholen uiteenlopende vragen over seksuele integriteit. Het kan gaan over wettelijke verplichtingen, protocollen of dilemma's waar vertrouwenspersonen mee worstelen." Martje vult aan: "Daarnaast krijgen we veel vragen over seksueel (grensoverschrijdend) gedrag. Die kunnen gaan over gedrag van leerlingen of studenten onderling, over het gedrag van een leraar of over wat een mbo-student tegenkomt op een stageplek."

Professionele balans

Integer omgaan met seksueel gedrag draagt bij aan een veilige school. Dat betekent dat je op alle niveaus binnen een school met elkaar moet nadenken over wat seksueel integer gedrag betekent, hoe je dat als team voorleeft én hoe je daar met leerlingen en studenten aan werkt. Toch blijkt dat vaak lastig voor schoolleiding en leraren. Volgens Lynn komt dat onder meer omdat seksualiteit een spannend onderwerp is. "Het voelt kwetsbaar om daarover in gesprek te gaan. De reactie op een voorval en de communicatie erover is daarom heel bepalend. Neem bijvoorbeeld kleuters. Soms maakt het niet eens uit of zij gezond ontdekkend gedrag vertonen of grensoverschrijdend gedrag: het kan toch veel onrust geven

bij ouders of op school. Dat heeft impact op de sociale veiligheid van iedereen, van zowel de leerlingen als het team. Het luistert dan ontzettend nauw hoe je daar als school goed mee omgaat."

De impact is ook groot wanneer het gaat om iemand uit het eigen team. Martje: "Onlangs was ik op een school waar een leraar was beschuldigd van grensoverschrijdend gedrag. Het verstoorde veiligheidsgevoel van medewerkers was voelbaar. Mensen waren in de war, voelden zich loyaal of juist niet en het was niet duidelijk wat er precies was gebeurd en hoe het werd opgepakt. Dit zorgde voor veel onrust en onzekerheid en sommige leraren werden erg voorzichtig in hun contact met leerlingen."

Zij vervolgt: "Hoe je met een voorval omgaat, vraagt om een professionele balans. Uit diverse onderzoeken weten we dat leerlingen vaak het gevoel hebben dat hun melding niet serieus wordt behandeld, zelfs tot *victim blaming* aan toe. Aan de andere kant wil je een melding niet meteen onnodig groot maken. Beide situaties zorgen namelijk voor meer onveiligheid."

Een veilig en open schoolklimaat

Om duidelijkheid te scheppen - en daarmee ook een sociaal veilig klimaat - is het goed om vanuit een gedragen visie te werken en samen afspraken te maken. Lynn ziet een gedragscode als een goed instrument voor duidelijkheid. "Het opstellen of aanscherpen van een gedragscode is een mooie aanleiding om na te denken over hoe je met elkaar omgaat in de school. Voor medewerkers is het prettig dat deze afspraken helder zijn, zodat ze zich veilig en gesteund voelen als ze in kwetsbare situaties komen."

"Idealiter is de gedragscode een integraal onderdeel van de schoolcultuur", vult Martje aan. "Dat betekent dat je de afspraken levend moet houden. Dat kun je onder andere doen door regelmatig het gesprek hierover te voeren. Je kunt bijvoorbeeld praten over wat een professionele integere en pedagogische houding betekent richting leerlingen in verschillende situaties. Het continue gesprek is belangrijk omdat een school een dynamische organisatie is: er gaan mensen weg, er komen mensen bij. En een cultuur vormt zich tussen de mensen en hoe die met elkaar omgaan."

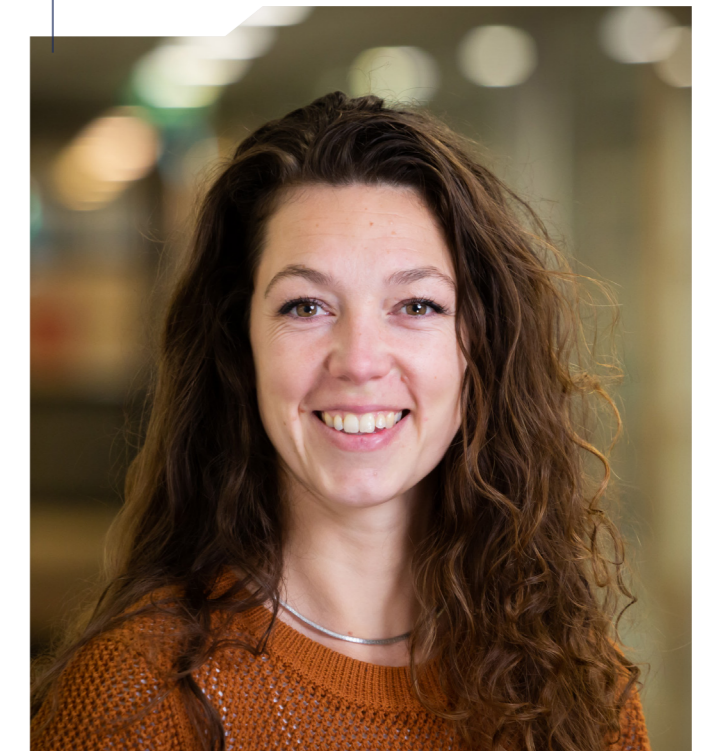
Werken aan een open en veilige cultuur betekent ook dat je het gesprek met leerlingen aangaat over seksueel integere omgangsvormen. Martje: "In je pedagogisch handelen ben je idealiter steeds bezig met afstemmen, het (bij)sturen van hun gedrag en het stimuleren van hun ontwikkeling hierin. Doe je dat niet dan kan dat de kans vergroten dat leerlingen signalen verkeerd interpreteren of geen melding durven maken. Door aandacht voor seksuele integriteit kan het bewustzijn groeien over wensen en grenzen."

Handige tools

Lynn is zich bewust dat dit kwetsbare gesprekken zijn op alle niveaus. "Het vraagt leiderschap van de schoolleiding of teamleider om deze gesprekken te initiëren en in goede banen te leiden. Daarom hebben we verschillende producten voor scholen om het gesprek makkelijker te maken." Eén van die producten is het spel 'Gedragen gedrag' met herkenbare casussen van één of twee zinnen. "Onze ervaring is dat leraren en andere medewerkers dit altijd hartstikke leuk en nuttig vinden om samen te doen. Het gesprek kan een aanzet zijn om samen te komen tot afspraken of het stellen van een kader." Het spel heeft casussen over verschillende onderwerpen, waaronder het thema seksualiteit. (Lees meer over *Gedragen Gedrag* op pagina 31.)

Een ander product is 'De Kijkroute'. Martje was betrokken bij de totstandkoming ervan. "Het zijn video's met herkenbare klassensituaties, met daarbij een handreiking met pedagogische wegwijzers als het gaat om seksuele integriteit." Het gaat bij de tool niet om pasklare antwoorden, maar het gaat er juist om dat medewerkers op de situaties reflecteren en hun opvattingen delen. Bijvoorbeeld door na te denken over: 'Hoe open ben je zelf?', 'Welke grenzen heb jij?' en 'Welke grapjes maak je wel of niet?'. "Uiteindelijk wil je dat het omgaan met seksualiteit op school geen onzichtbare, individuele zoektocht is, maar onderdeel van professioneel handelen van iedereen in de school." >>>

Lynn Louwe, adviseur sociaal veiligheidsbeleid en crisisadviseur bij School & Veiligheid

Martje Heerkens, adviseur seksuele integriteit bij School & Veiligheid

Mendi van den Broek, docent AVO praktijkonderwijs

“De afgelopen jaren heb ik geworsteld met het onderwerp seksualiteit. Hoe kun je dat op een goede manier integreren in je schoolbeleid en het curriculum? Het is ook een taboe bij leraren, leerlingen en ouders. Daarom heb ik me erin verdiept.

Ik ben de kartrekker van de werkgroep ‘Seksuele vorming’ bij ons op school. Op dit moment hebben we vooral losse projecten en gastlessen. De stap die we nu gaan zetten, is dat het structureel in het curriculum komt door het formuleren van een visie en met een passende lesmethode. Ik merk dat mijn collega’s het ook belangrijk vinden, maar dat niet iedereen genoeg kennis en vaardigheden heeft om op een goede manier met het onderwerp om te gaan, bijvoorbeeld als het gaat om sexting of wensen en grenzen. We hebben een leerlingenpopulatie die heel primair reageert. Hoe gaan we daarmee om?

Als school hebben we een zeer goed brandbeleid: we hebben een duidelijk plan, bhv’ers en drie keer per jaar een oefening. Terwijl de kans op brand veel kleiner is dan dat er een incident plaatsvindt op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Omdat het zo’n beladen onderwerp is en iedereen zijn eigen gevoelens en opvatting heeft, is het lastig om concreet te worden. Nu staat er bijvoorbeeld niets over seksualiteit in de schoolgids. Voor ouders is het onduidelijk wat ze kunnen verwachten en ze stellen veel vragen, bijvoorbeeld over de Week van de Liefde. Door erover te schrijven in de schoolgids weten ouders bij de aanmelding op onze school al dat wij aandacht besteden aan dit onderwerp. Het zou helpen wanneer de overheid het kerndoel ‘Seksualiteit’ duidelijker maakt, want nu is het erg ruim. Je bent verplicht aandacht te besteden aan seksualiteit en diversiteit. Dat kan nu ook in één les per jaar, terwijl het onderwerpen zijn die het hele jaar moeten terugkomen. Overigens biedt de overheid hier wel de ‘Gezonde School’ voor aan, waarmee je structureel kan werken aan gezonde relaties en seksualiteit op school. Dat helpt zeker.”

Vertrouw op ervaring en professionaliteit van leraren

Wat doe je als er een incident plaatsvindt? Lynn: “Je moet daarbij onderscheid maken: gaat het om een incident tussen leerlingen onderling, of om een situatie waar een leerling en leraar bij betrokken zijn. Als er sprake is van een vermoeden van een strafbaar feit door een met taken belast persoon in de school, dan treedt de meld-, overleg- en aangifteplicht in werking.” Lynn benadrukt dat het belangrijk is om bij een vermoeden van strafbare feiten niet zelf op onderzoek uit te gaan. De politie is de deskundige als het gaat om waarheidsvinding. Soms kan het lastig zijn om te bepalen of het om seksueelgrensoverschrijdend gedrag gaat of niet. Lynn vertelt dat ‘Het Vlaggensysteem’ daarbij kan ondersteunen: “Dit bestaat uit zes criteria, waaronder vrijwilligheid en gelijkwaardigheid, die je helpen om seksueel gedrag objectiever te duiden: is het gezond onderzoekend of grensoverschrijdend? Ook geeft het woorden aan wat er speelt.” Lynn benadrukt daarbij dat het lastig kan zijn om erachter te komen wat er precies gebeurd is.

Visie, afspraken en een open klimaat zijn belangrijke elementen om een sociaal veilige cultuur te creëren. Martje: “Wat we zeker niet moeten vergeten, is dat leraren heel veel pedagogische bekwaamheid hebben. Alleen, als het gaat over seksualiteit, wordt het spannend en schieten we soms in een kramp. Als School & Veiligheid willen wij schoolteams bewustmaken van wat ze al in huis hebben om te werken aan seksuele integriteit en een positieve relatie met leerlingen en hoe ze dat nog beter kunnen doen.” ■

DIGITAAL VEILIGHEIDSPAN

Werk aan een sociaal veilig schoolklimaat

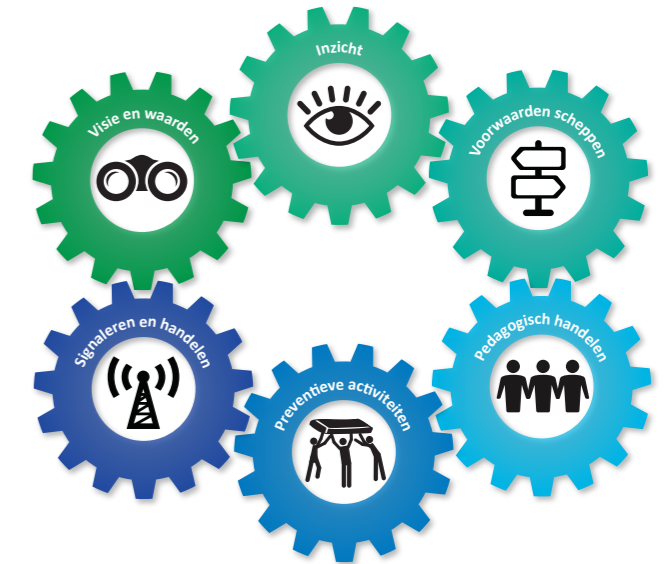
Het creëren van een leer- en werkklimaat op school zodat iedereen op school zich veilig voelt, is geen gemakkelijke klus. Het is echter wel essentieel voor leerlingen en studenten om tot leren te komen en voor onderwijspersoneel om hun werk goed te doen. Om scholen hierbij te helpen, ontwikkelde Stichting School & Veiligheid het Digitaal Veiligheidsplan. Met deze online tool maken scholen actief werk van een prettig schoolklimaat. Het Digitaal Veiligheidsplan daagt uit om het sociaalveiligheidsbeleid levend te houden.

Tekst
Marleen Kuijsters

In een sociaal veilig werk- en leerklimate werken alle betrokkenen – schoolleiding, medewerkers, leerlingen en ouders – gezamenlijk aan het bevorderen van integer gedrag en het herkennen en aanpakken van ongewenst en grensoverschrijdend gedrag. Dat betekent dat er geen ruimte is voor bijvoorbeeld pesten of agressie. “Binnen een sociaal veilig leerklimate kunnen leerlingen sociale vaardigheden ontwikkelen, mogen zij fouten maken en kunnen ze positieve relaties opbouwen. Ook is het essentieel voor medewerkers om hun werk te kunnen doen”, zegt Lois Gampierakis, adviseur sociaal veiligheidsbeleid bij School & Veiligheid. “Het is belangrijk om preventief met sociale veiligheid bezig te zijn. Het draagt bij aan een positieve schoolcultuur én helpt om onveiligheid te voorkomen, signaleren en handhaven. Om onderwijsprofessionals hierbij te helpen hebben wij het Digitaal Veiligheidsplan ontwikkeld.”

We hebben de tool gemaakt aan de hand van zes bouwstenen, in de vorm van raderen

Lois Gampierakis, adviseur sociaal veiligheidsbeleid bij School & Veiligheid

Inspiratie

Het Digitaal Veiligheidsplan ondersteunt scholen bij het opstellen van een schoolveiligheidsplan en brengt alles rond (sociale) veiligheid samen op één plek. Een plan dat past bij de school wat betreft visie en waarden. “Scholen die ermee werken, weten wat de wet verplicht én krijgen inspiratie hoe ze invulling kunnen geven aan hun plan”, zegt Lois. “Ook brengt de tool blinde vlekken in kaart zodat de school daar aandacht aan kan besteden.”

De tool bestaat uit twee versies. Een schoolbestuur kan scholen richtlijnen meegeven in een bestuursversie. De school kan deze richtlijnen vervolgens meenemen in de scholenversie en zo een schooleigen plan maken. “We hebben de tool gemaakt aan de hand van zes bouwstenen, in de vorm van raderen, die samen de basis vormen voor het sociaalveiligheidsbeleid”, legt Lois uit. “De vragen binnen elke bouwsteen zijn onafhankelijk van elkaar in te vullen, maar houden wel verband met elkaar.” Ze geeft een voorbeeld: “Als je inzicht hebt in de veiligheidsbeleving van leerlingen en personeel weet je welke uitdagingen je hebt als het gaat om >>>

sociale veiligheid. Op basis daarvan stel je bijvoorbeeld je visie of preventieve activiteiten bij. Komt er uit de veiligheidsmonitor dat er veel wordt gepest op het gebied van (seksuele) diversiteit? Dan verdient werken aan een inclusieve norm mogelijk meer aandacht in je preventieve activiteiten. En benoem dan het belang van een inclusief en veilig schoolklimaat nadrukkelijk in je visie." Loïs vervolgt: "Wij adviseren scholen om alle gelegingen te betrekken bij het vormgeven van beleid, zodat de héle school deze visie draagt en uitdraagt. Ga op zoek naar een gezamenlijke norm van wat acceptabel is en wat niet. Eensgezindheid in handelen is cruciaal voor het laten slagen van het beleid."

Peter Vermeijs, beleidsadviseur MBO Raad

Het Digitaal Veiligheidsplan is onlangs vernieuwd en daarmee ook bruikbaar gemaakt voor het mbo. Als voordeel benoemt Peter Vermeijs dat je alle documenten rond sociale veiligheid binnen de school samenbrengt. "Het is een mooi hulpmiddel om de veiligheid in kaart te brengen en samen te werken aan een schooleigen veiligheidsplan. Dat inspireert en zorgt ervoor dat het onderwerp leeft." Volgens Peter is een ander voordeel dat mbo-scholen hun vier pijlers van integrale veiligheid kunnen verwerken in het plan. Bijvoorbeeld veiligheid in leer- en werkomgeving en veiligheid bij incidenten. "Daarnaast vinden medewerkers het prettig dat zij het plan een eigen look kunnen meegeven."

Ankie Bosman, senior beleidsmedewerker ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

"Je wilt dat kinderen en medewerkers zich veilig voelen op school en je moet maatschappelijke ontwikkelingen het hoofd bieden. Naast pesten, kun je denken aan wapenbezit of andere vormen van grensoverschrijdend gedrag. Het Digitaal Veiligheidsplan biedt inspiratie om aan de slag te gaan met sociale veiligheid en neemt scholen hierin mee." Daarbij geeft de tool volgens Ankie inzicht in wat de wet van school eist. "Er ligt een nieuw wetsvoorstel dat meer eisen aan scholen stelt wat betreft het veiligheidsbeleid en het evalueren daarvan. Als zo'n wet in werking is getreden, zien scholen in de tool wat er wordt verwacht. Ook kunnen medewerkers nagaan waar ze met elkaar aan moeten werken. Voor sociale veiligheid moet je continu aandacht hebben."

Goed om te weten

Het Digitaal Veiligheidsplan is voor alle onderwijsprofessionals in het primair onderwijs, speciaal (basis)onderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroeps-onderwijs om hen te ondersteunen bij het maken van een schoolveiligheidsplan.

De tool is in 2023 vernieuwd: wat is er anders?

- De tool is nu ook te gebruiken in het mbo.
- Het biedt per vraag inspiratie met handvatten en tools die je kunt inzetten.
- Per vraag is inzichtelijk wat de wet eist.
- Je voegt gemakkelijk bestaande schooleigen documenten toe via een link.
- De tool biedt  en plek om in te loggen voor scholen en besturen.

Maak een account aan via digitaalveiligheidsplan.nl.

Of stel je vraag via

digitaalveiligheidsplan@schoolenveiligheid.nl

Jeanette Wolleswinkel, coördinator vertrouwensinspecteurs Inspectie van het Onderwijs

"Als vertrouwensinspecteurs krijgen we meer meldingen van fysiek en psychisch geweld op scholen, zoals langdurig pesten", zegt Jeanette Wolleswinkel. "Een veilige leer- en werkomgeving creëren is ongelooflijk belangrijk, maar niet altijd gemakkelijk. Bespreek met elkaar waar de school voor staat en wat niet onderhandelbaar is." Ze vervolgt: "Afspraken en regels zijn een voorwaarde voor een veilige leer- en werkomgeving. Denk aan het formuleren van een gedragscode. De tool verbindt afspraken en de identiteit van de school. De wet vereist dat je als school een actief veiligheidsbeleid voert, het Digitaal Veiligheidsplan is de online tool die je hierbij ondersteunt. Het is een compleet plan en helpt scholen om het onderwerp veiligheid regelmatig op de agenda te zetten." ■

ONTDEK ONZE Kletskaartjes

Ontdek de verschillende kletskaartjes, ontworpen om het gesprek over belangrijke sociale veiligheidsthema's in de klas aan te moedigen. Door hier regelmatig over te praten in de klas, werk je doorlopend aan een veilige en open sfeer. Dit helpt leerlingen na te denken over >>>

Knip de kaartjes uit.

Als je ziet dat iemand gepest wordt, wat kun jij dan doen om te helpen?

Uit de serie 'Pesten'

Wat heb jij nodig om je veilig te voelen in de klas?

Uit de serie 'Pesten'

Wat doe jij zelf om bij te dragen aan een fijne sfeer in de klas?

Uit de serie 'Pesten'

Gelden de klassenafspraken online ook?

Uit de serie 'Pesten'

Krijg jij wel eens foto's of filmpjes van je klasgenoten die je eigenlijk niet wilt zien? Hoe ga je daarmee om?

Uit de serie 'Pesten'

Kun je van mening verschillen en toch vrienden zijn?

Uit de serie 'Welles en Nietes?'

Durf jij je uit te spreken als je het ergens niet mee eens bent?

Uit de serie 'Welles en Nietes?'

Moet je altijd je mening zeggen? Waarom wel of niet?

Uit de serie 'Welles en Nietes?'

wat sociale veiligheid voor hen betekent. En wat ze daarvoor nodig hebben en hoe ze daar zelf aan kunnen bijdragen. Hieronder een greep uit onze kletskaartjes. Knip ze uit, zet ze in tijdens de les en ervaar wat een mooie gesprekken dit kan opleveren. Op onze website vind je de complete series en tips over het gebruik.

<p><i>Hoe kun je ervoor zorgen dat je naar elkaar blijft luisteren als je het oneens bent met elkaar?</i></p> <p>Uit de serie 'Welles en Nietes?'</p>	<p><i>Doe je wel eens iets wat je niet leuk vindt, maar wat je doet omdat je een meid of jongen bent?</i></p> <p>Uit de serie 'Gender- en seksuele diversiteit'</p>
<p><i>Op wie mag/ kan je verliefd worden?</i></p> <p>Uit de serie 'Gender- en seksuele diversiteit'</p>	<p><i>Stel: Je mag niet meedoen met een spel op het schoolplein, omdat je een meisje of jongetje bent. Is dat eerlijk? Waarom wel/niet?</i></p> <p>Uit de serie 'Gender- en seksuele diversiteit'</p>
<p><i>Sommige kinderen voelen zich geen meid, maar ook geen jongen. Je kunt soms geen 'zij' of 'hij' zeggen. Wat zeg je dan?</i></p> <p>Uit de serie 'Gender- en seksuele diversiteit'</p>	<p><i>Kunnen twee meiden of twee jongens later ook trouwen?</i></p> <p>Uit de serie 'Gender- en seksuele diversiteit'</p>
<p><i>Wat zou volgens jou in de schoolregels of wetten moeten staan over elkaar aanraken op school?</i></p> <p>Uit de serie 'Aanraken'</p>	<p><i>Noem eens een verschil in lichaamscontact met je ouder/verzorger en met je leraar?</i></p> <p>Uit de serie 'Aanraken'</p>

Knip de kaartjes uit.

FUNCTIONARISSEN RONDOM SOCIALE VEILIGHEID

Vertrouwenswerk, je staat er niet alleen voor

Frank Huiting is vertrouwenspersoon voor studenten op één van de locaties van ROC Noorderpoort in Groningen. Hij is hiermee een toegankelijk aanspreekpunt voor meldingen en klachten over sociale onveiligheid en ongewenst gedrag. "We stimuleren integer gedrag en gaan ongewenst gedrag tegen", vat hij het werk van hem en zijn collega samen. "Een mooie taak, juist omdat we ook inzetten op preventie door precare onderwerpen bespreekbaar te maken. Het voorkomen van onveilige en ongewenste situaties begint vaak met bewustwording. Dat doen we samen met vele collega's binnen en buiten de school."

Tekst
Brigitte Bloem

Beeld
Boris Schmidt Fotografie

Frank Huiting

Op één van de locaties behandelt Frank samen met zijn collega Carlien Solle meldingen en klachten van studenten over ongewenst gedrag. Daarnaast zijn ze bezig met preventie. Op de locatie van ROC Noorderpoort volgen zo'n 2.500 studenten een zorg- en welzijnsopleiding. "Bij sociale onveiligheid kun je denken aan allerlei thema's, zoals het tegengaan van pestgedrag, fysiek en/of seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar ook sociale uitsluiting en discriminatie", legt Frank uit. "Gedrag waarvan de vermeende pleger zich lang niet altijd bewust is, maar wel vervelend en zelfs schadelijk kan zijn voor betrokkenen."

Naast één-op-éénhulp maken Frank en zijn collega-vertrouwenspersoon jaarlijks een rapportage van alle meldingen en klachten van studenten. Hierin brengen ze advies uit aan de directie over wat er qua preventie en deskundigheidsbevordering nodig is. Docenten en ondersteunend personeel van ROC Noorderpoort kunnen bij onveilige situaties overigens zelf terecht bij een externe vertrouwenspersoon.

Binnen het ROC Noorderpoort zijn zo'n **25 vertrouwenspersonen** werkzaam, verdeeld over de locaties. Sommige locaties hebben er twee, sommige zelfs drie. Ze komen vier keer per jaar bij elkaar tijdens netwerkbijeenkomsten.

Organisatie rondom sociale veiligheid

Frank en zijn collega werken binnen school nauw samen met verschillende andere functionarissen die zich met sociale veiligheid bezighouden. De belangrijkste persoon voor elke student is de studieloopbaanbegeleider (SLB'er). Als het gaat om sociale onveiligheid is op ROC Noorderpoort de SLB'er vaak het eerste aanspreekpunt voor een student. De functie van SLB'er wordt op de school veelal door de mentor vervuld. Daarnaast heeft de school een begeleidings- en adviesteam (BAT) dat voor individuele studenten kijkt welke passende ondersteuning nodig is.

Ook zijn er mediators aanwezig en is er contact met externe experts bij onder meer de GGD, de gemeente, de leerplichtambtenaar, sociale wijkteams en soms de zedenpolitie. "Ook kunnen we ouders betrekken, al ligt dat op het mbo minder voor de hand dan in het basis- en voortgezet onderwijs", zegt Frank.

Instellingsbreed heeft ROC Noorderpoort een coördinator sociale veiligheid die zich met name bezighoudt met beleid. Teammanagers bieden docenten ondersteuning op velerlei gebieden, waaronder sociale veiligheid. Ook werkt ROC Noorderpoort met aandachtfunctionarissen. >>>

Frank: “De één heeft bijvoorbeeld de portefeuille van ‘Veilig thuis’, de ander is aanspreekpunt voor de wijkagent.

Ook als het gaat om onveilige thuisituaties gaan we als vertrouwenspersoon het gesprek aan met de betreffende student en verwijzen we door naar de collega die aanspreekpunt is voor dit onderwerp. Zo nodig betrekken we externe deskundigen.”

Objectief reflecteren

Frank vindt seksueel grensoverschrijdend gedrag een belangrijk en actueel thema. “Het bespreken van seksualiteit begint bij de persoonlijke opvattingen en ideeën over seksualiteit van de onderwijsprofessional”, vertelt Frank. “Hoe kijk je persoonlijk naar dit onderwerp? Hoe sta je tegenover het bespreekbaar maken in de klas of groep, met leerlingen en studenten? Wat betekent jouw houding voor de wijze waarop je dat doet? De meningen en gevoeligheden rond dit thema lopen erg uiteen, ook bij docenten. Veel mensen zijn geneigd snel een mening te vormen. Dat heeft gevolgen voor vermeende plegers en slachtoffers van grensoverschrijdend gedrag. Ook de (sociale) media spelen een belangrijke rol

bij meningsvorming. Objectief kunnen reflecteren is belangrijk en zelfs fundamenteel. Daar moet je het in je team over hebben, anders blijft het in de taboesfeer en dat is niet goed voor leerlingen en studenten die zich onheus bejegend voelen of te maken krijgen met seksueel grensoverschrijdend gedrag.”

(Ver)oordelen gaat snel, is de ervaring van Frank. Het is zijn overtuiging dat je te allen tijde onrust moet voorkomen, omdat de situatie anders kan escaleren. “Maar”, zegt hij, “in de eerste plaats gaat onze aandacht uit naar studenten die te maken hebben gehad met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Hoe kunnen we hen het beste helpen en hun gevoel van veiligheid en vertrouwen herstellen? Daarom luisteren we altijd goed naar iedere student die bij ons komt. We helpen bij het contact met eventuele hulpverleners. Dat kan gaan van een gesprek tussen betrokkenen tot een officiële klacht of aangifte en professionele hulptrajecten.” Als vertrouwenspersonen treden Frank en zijn collega nooit op als bemiddelaar. Ze behartigen immers de belangen van de student in kwestie.

Externe expertise

Bij een melding over vermeend seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben Frank en zijn collega de ervaring dat samenwerken met externe partijen zoals de GGD en de zedenpolitie aan te raden is. Frank: “Zo sta je er als school niet alleen voor. De expertise op dit gebied is bij deze organisaties doorgaans veel groter. Niet alleen gaan ze met de melding aan de slag, maar ook geven ze professioneel advies en dat is van cruciaal belang om maatschappelijke onrust tegen te gaan. Je wil recht doen aan alle betrokkenen, maar je wil geen escalatie. Daar de juiste balans in vinden, is lastig. Ook omdat je met allerlei mechanismen te maken hebt zoals taboe, waarheidsvinding, kennis en handelingsverlegenheid. Overigens is het goed om je te realiseren dat de zedenpolitie niet enkel op strafrechtelijk gebied actief is. Ze hebben ook veel expertise met betrekking tot het begeleiden van situaties die tot maatschappelijke onrust kunnen leiden. Datzelfde geldt voor de experts van de GGD.”

Bovendien is School & Veiligheid een goede partner, zegt Frank. “Ook daar zijn deskundige medewerkers die de procedures en protocollen goed kennen. School & Veiligheid fungeert voor mij als een soort achterwacht die ik altijd kan benaderen om te overleggen over bijvoorbeeld een volgende stap. Ze geven bruikbaar advies. Omdat je op deze wijze van alle kanten wordt geïnformeerd, kun je weloverwogen besluiten nemen.”

Juist de input van externe samenwerkingspartners blijkt telkens van grote waarde, ervaart Frank. Zijn advies aan andere vertrouwenspersonen: “Kijk ook buiten school om te bepalen wat de beste interventie is. Een informatief gesprek met een externe partij kan zo waardevol zijn. Zeker als het gaat om een complex en gevoelig thema als seksueel grensoverschrijdend gedrag.”

Advies voor collega's in het primair en voortgezet onderwijs

Basisscholen en middelbare scholen zijn over het algemeen kleiner dan mbo-scholen. Toch is veel vergelijkbaar, meent Frank. Zijn advies om ook externe partijen te betrekken geldt daar misschien nog wel meer. “Binnen kleinere organisaties heb je vaak meer met groepsdynamica te maken. Dan kan het juist verstandig zijn om je oor te luister te leggen bij externe experts. Een oordeelloze kijk op de situatie kan van levensbelang zijn. Stap niet in de valkuil dat je aan waarheidsvinding gaat doen. Dat is niet aan de school. Gaat het om vermeende strafbare feiten, dan is het aan de politie om de waarheid boven tafel te krijgen. En realiseer je, ook bij lichtere zaken kunnen de gevoelens voor een individu heel zwaar wegen.”

Hij vervolgt: “Kijk als school ook naar je eigen standpunten over zaken die kunnen plaatsvinden. Ga het gesprek in je team aan over heikele thema's die (het gevoel van) sociale veiligheid op school kunnen bedreigen, neem daarover een professioneel standpunt in en zorg voor breed draagvlak. Stel protocollen op en maak duidelijke afspraken binnen de school over wie welke taken en verantwoordelijkheden heeft en wanneer je deze persoon betreft.”

Op basis- en middelbare scholen zijn ouders nauwer betrokken bij hun kinderen dan op het mbo. Daar kan veel emotie bij zitten, weet Frank. “Geef ze erkenning en ruimte”, adviseert hij. “Doe recht aan het verhaal en de ervaringen die er zijn. Dat kan misschien lastig zijn, ook met het oog op de reputatie van de school.”

Tot slot weet Frank hoe belangrijk het is om te evalueren. “Maak daar afspraken over. Ga met elkaar na of jullie de situatie goed hebben ingeschat en het probleem voor alle partijen goed hebben aangepakt. Er zijn altijd leermomenten en verbeterpunten, die zijn het meest betekenisvol.” ■

Leidraad en handreiking over vertrouwenswerk

School & Veiligheid heeft een gratis leidraad ontwikkeld om schooldirecties en beleidsmakers te ondersteunen bij het opzetten van het vertrouwenswerk. Naast aandacht voor het goed beleggen van rollen en taken, biedt de leidraad ook handvatten voor hoe je dat werk in de school zo organiseert dat leerlingen, ouders en medewerkers sneller uitkomen bij die medewerker die hen kan helpen. Ook biedt dit tips om melders en klagers een plek te geven waar hun vertrouwen in de schoolaanpak kan worden hersteld. De Leidraad ‘Vertrouwenswerk op school’ is er voor het primair onderwijs, voorgezet onderwijs en het mbo.

[Scan de QR-code om de drie verschillende versies gratis te downloaden:](#)

Daarnaast heeft School & Veiligheid ‘Handreiking voor vertrouwenspersonen in het onderwijs’ ontwikkeld. Dit is een praktisch handboek en naslagwerk met alle informatie die je nodig hebt om je functie uit te kunnen voeren. Ook deze is geschikt voor het primair, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs.

[Scan de QR-code om de handreiking gratis te downloaden:](#)

ZIJN DE GOUDEN WEKEN ECHT GOUD WAARD?
Stel je kennis op de proef!

De Gouden Weken zijn inmiddels een bekend begrip in het onderwijs: je legt er de basis mee voor een positief klasklimaat. Zijn de Gouden Weken ook breed gedragen in het team? En wat hebben de Gouden Weken eigenlijk te maken met pesten? Ga in gesprek met je collega's, bijvoorbeeld met de prikkelende stellingen uit dit artikel. Marijke van der Zalm en Sanna de Boer, respectievelijk adviseur sociale veiligheid en projectleider Week Tegen Pesten, doen alvast een voorzet.

Tekst
Erik Ouwerkerk

Stelling 1: Wie de Gouden Weken goed aanpakt, heeft de Zilveren Weken niet meer nodig

"Hoewel het waar is dat een sterke start tijdens de Gouden Weken een goede basis legt voor de sfeer in de groep, betekent dit niet dat de Zilveren Weken overbodig zijn", zegt Marijke. "Je kunt het vergelijken met een tuin die je aanlegt. Je moet goed nadenken over hoe je de tuin inricht en na de aanleg kost het tijd om je tuin te onderhouden. Doe je dit niet, dan heb je uiteindelijk veel meer werk. Zo werkt het ook in de klas. Maak van groepsvorming een continu proces. Door blijvende aandacht en onderhoud kun je een hoop onrust en gedoe voorkomen."

In de Gouden Weken bepaal je met elkaar de afspraken. Sanna: "Hoe willen we als klasgenoten met elkaar omgaan?" Het is goed om als leraar op vaste momenten, bijvoorbeeld wekelijks of maandelijks, de afspraken te evalueren: Wat gaat er goed? Wat is nog lastig? Is er bijstelling nodig? Zo

verbindt de groep zich opnieuw aan de positieve groepsnormen. De weken na de vakanties zijn hierbij van onschatbare waarde. Zeker de periode na de kerstvakantie is aan te raden: de onderbreking van het schoolritme is dan net even wat langer dan bij andere vakanties. Bovendien kun je terugblikken op de eerste helft van het schooljaar en vooruit kijken naar de tweede helft. Ook de Zilveren Weken hebben dus absoluut hun waarde."

Stelling 2: Aandacht voor het klasklimaat leidt af van de hoofdzaak: taal en rekenen

Marijke reageert als eerste: "In de eerste weken leg je, om de woorden van

Het moet duidelijk zijn welk gedrag je wel en niet accepteert

Amina Saydali, directeur/bestuurder School & Veiligheid, te gebruiken: 'de basis voor de basis'. De extra focus op basisvaardigheden zoals taal en rekenen is nodig om goed mee te kunnen komen in onze maatschappij. Tegelijkertijd weten we dat een veilig leerklimaat nodig is om optimaal te kunnen leren. Leerlingen die deel uitmaken van klassen met een veilig en positief groepsklimaat zijn vaak beter in staat om zich te concentreren, samen te werken en te leren."

"Dat horen we ook echt terug uit de praktijk", vult Sanna aan. "Meester Ivan van groep 8 op CBS De Sluis uit Zeist verwoordt het mooi: 'Een veilig klasklimaat is de basis van je onderwijs. Je hebt al heel weinig effectieve leertijd. Er moet heel veel. Maar als de basis niet goed zit, kan ik niet eens een uur rekenen. Sterker nog, als ik een uur ga rekenen, is de effectieve leertijd waarschijnlijk niet eens de helft. Maar wanneer ik uitgebreid aandacht heb besteed aan het klasklimaat, doe ik meer in een half uur, dan anders in een uur. Het betaalt zich aan alle kanten terug!'"

Marijke van der Zalm, adviseur pesten bij School & Veiligheid

Stelling 3: Pesten is nooit helemaal te voorkomen

Sanna: "We willen niets liever dan het te voorkomen, maar het blijft heel ingewikkeld. We kunnen wel langdurig pesten vóór zijn en daarmee ook de langdurige effecten die pestgedrag kan hebben op een leerling. Een klas is in feite onveilig: kinderen met uiteenlopende achtergronden zitten vaak puur op basis van leeftijd en woonplaats bij elkaar in een klas. Ze zoeken naar hun plek in de groep, testen elkaar uit, botsen met elkaar. Als je dat bespreekbaar maakt in de klas, creëer je leer- en groeimomenten voor het leven." Marijke vult aan: "Denk niet dat pesten op jouw school niet gebeurt. Erken het en geef aan wat je doet om het te voorkomen. Spreek uit dat je dit gedrag niet tolereert. Je moet onveiligheid erkennen om aan veiligheid te kunnen werken."

Stelling 4: Positief gedrag stimuleren is belangrijker dan negatief gedrag bestraffen

Uit onderzoek blijkt dat een positieve benadering beter werkt dan een nadruk op disciplineren, stellen Sanna en Marijke eensgezind vast. Door juist positief gedrag te benoemen en te prijzen, zorg je voor minder verstorend gedrag. Haal de klassenafspraken of regels er niet alleen bij als het misgaat, maar benoem juist ook wanneer het goed gaat. >>>

Sanna de Boer, projectleider van de Week Tegen Pesten bij School & Veiligheid

“Ik ken klassen die wekelijks de groepsafspraken evalueren en focussen op wat goed gaat. Behaalde doelen worden opgeschreven en ceremonieel in een gouden doos gestopt. Zo vieren ze met elkaar successen”, aldus Marijke. Haar collega vult aan: “Een misvatting bij ‘positief gedrag stimuleren’ is dat het soft is, of dat er geen grenzen zijn. Grenzen stellen blijft uiteraard nodig. Het moet duidelijk zijn welk gedrag je wel en niet accepteert. Maar stel grenzen door in verbinding te blijven met je leerlingen. Wees nieuwsgierig en open het gesprek door op zoek te gaan naar wat er speelt achter het gedrag.”

Stelling 5: Hou de ouders/verzorgers buiten het klaslokaal; dat geeft alleen maar ruis

Marijke: “We merken dat contact met ouders en/of verzorgers regelmatig voor ongemak zorgt bij leraren. In de opleiding is vaak minder aandacht voor een goede samenwerking met ouders. Toch is het belangrijk je te realiseren dat ouders onmisbaar zijn in de pedagogische driehoek ouder-kind-school. Een goede samenwerking met ouders draagt bij aan de ontwikkeling van kinderen. “En dat niet alleen”, geeft Sanna aan. “Het helpt ook bij het tegengaan van pesten. Ouders zijn de ogen en oren van de leraar buiten de klas. Zij weten als geen ander hoe kinderen zich voelen, met wie ze omgaan en hoe ze dat doen.”

Ook voor het contact met ouders zijn de Gouden Weken essentieel, meent Marijke: “Door vanaf het begin te bouwen aan een goede relatie, kan je daarop terugvallen op het moment dat er wel iets aan de hand is, bijvoorbeeld pesten.” ■

Er moet heel veel. Maar als de basis niet goed zit, kan ik niet eens een uur rekenen.

Mooi startpunt

De publicatie ‘Vijf tips om Pesten te Voorkomen’ voor het po is een mooi startpunt voor een (gesprek over) positief klasklimaat. Hier vinden leraren niet alleen handvatten waar ze op terug kunnen vallen gedurende het schooljaar, maar ook wetenschappelijke achtergronden bij de interventies en voorbeelden uit de praktijk. In september 2024 publiceren wij ook een vo-versie.

Scan de QR-code om de publicatie gratis te downloaden:

Hieronder een beknopt overzicht van de vijf tips:

1. Neem de tijd voor de groepsvorming en leer elkaar kennen. Het begin van het schooljaar is hier uitermate geschikt voor. Investeer in groepsvormingsoefeningen, bevorder het wij-gevoel.
2. Creëer een warme band met je leerlingen. Dat bevordert een positieve sfeer en helpt pestgedrag verminderen. Leer je leerlingen persoonlijk kennen en heb oprechte aandacht.
3. Stel een positieve groepsnorm, leef deze voor en zorg dat je deze bewaakt. Samen werken aan groepsnormen zorgt ervoor dat de hele groep zich ervoor verantwoordelijk voelt, de normen draagt en bewaakt.
4. Houd de dynamiek van de groep in de gaten, want die verandert continu. Door vroegtijdig kleine problemen aan te pakken voorkom je erger. Betrek leerlingen en ouders, zij weten vaak heel goed wat er allemaal speelt.
5. Houd goed contact met ouders en verzorgers. Spreek je samen uit tegen pestgedrag en wissel vroegtijdig signalen met elkaar uit. Een goede samenwerking met ouders draagt bij aan het voorkomen van pesten.

Doe mee met de Week Tegen Pesten:

23 t/m 27 september 2024. Investeer in een positief groepsklimaat en leg een goede basis voor het nieuwe schooljaar. www.weektegenpesten.nl.

UITDAGENDER GEDRAG VAN LEERLINGEN EN OUDERS Wat vraagt dit van de leraar?

In verschillende media is de afgelopen tijd gesproken met leraren die aangeven dat leerlingen en ouders zich mondiger en brutaler lijken te gedragen. Leraren geven aan dat ze vaker een grote mond krijgen en dat er minder ontzag is voor de leraar. We spraken met leraar Marianne Huigens die in haar school dit gedrag herkent. Ook het Adviespunt van Stichting School & Veiligheid krijgt regelmatig vragen die met dergelijke situaties te maken hebben. In dit artikel vertellen zij over hun ervaringen en het belang om te blijven investeren in de pedagogische relatie tussen leraar, leerling en ouders.

Tekst
Natasja de Vrind

Beeld
Erwin Winkelman Fotografie

Marianne Huigens is teamleider en leraar op basisschool De Hoeksteen in Zeist. Het motto van deze school is: ‘Ieder kind telt en mag er zijn!’ Haar hele loopbaan heeft zij al interesse in lastig gedrag van leerlingen. De vraag ‘Wat te doen om een leerling te helpen?’, is steeds weer een uitdagende puzzel voor haar. Als leraar van groep 1-2 en 6 krijgt zij soms te maken met lastig gedrag. Vanuit haar rol probeert ze elk gedrag te begrijpen en alles in het werk te stellen om de leerling te helpen. Dat is niet altijd makkelijk, maar volgens Marianne valt of staat alles met de relatie met de leerling.

Lastig gedrag bij leerlingen

Marianne merkt de laatste paar jaren een toename van lastig gedrag. “Denk hierbij aan leerlingen met een weerwoord dat echt niet mals is of leerlingen die niet luisteren”, legt ze uit. “Het taalgebruik wordt steviger naarmate de leeftijd vordert. Vanuit de pedagogische relatie begrenst je dat gedrag en die woorden. Tegelijkertijd wil je die leerling ook vragen wat >>>

Marianne Huigens

Emoties kunnen zo hoog oplopen, dat een gesprek op dat moment niet mogelijk is

hem of haar zo hoog zit. Het is niet altijd even gemakkelijk om op die manier een gesprek te voeren; dat vergt zelfvertrouwen en stevigheid van een leraar. Het zou kunnen dat hierin meespeelt dat het aanzien van het vak de laatste jaren een stuk minder is geworden en er minder vanzelfsprekendheid is om te luisteren naar de leraar." Voorbeelden van lastig gedrag heeft zij genoeg: "Er was laatst tijdens de pauze een ruzie op het plein. Een leerling uit groep 6 werd zo boos dat hij niet meer de klas in wilde komen. De boosheid moest echt zakken. Er vlogen allerlei scheldwoorden door de gang, de leerling schoof krukken opzij en er waren veel kinderen die dit zagen gebeuren. Toen de emoties gezakt waren, lukte het uiteindelijk om hem te kalmeren." Dit lukte Marianne en collega's door daarvoor de tijd te nemen en met de leerling te praten.

Lastig gedrag bij ouders

Naast lastig gedrag van leerlingen, krijgt Marianne ook te maken met lastig gedrag van ouders/verzorgers. In gesprekken met ouders kan het er heftig aan toe gaan. Marianne: "Ouders zijn tegenwoordig mondiger en hebben niet altijd vertrouwen in de leraren en de school." Marianne schetst een voorbeeld: "We hebben te maken gehad met een situatie, waarbij de ouder zo boos en verbaal agressief was, dat de veiligheid in school in het geding was. Emoties kunnen zo hoog oplopen, dat een gesprek op dat moment niet mogelijk is. We hebben naderhand met het team besproken hoe we in dergelijke situaties het beste kunnen handelen en elkaar hierin kunnen steunen. Gelukkig is het vaker zo dat het contact met de ouders prima verloopt en ben ik trots op mijn vak en blij om iedere dag met kinderen en collega's aan de slag te gaan!"

Interventie en samenwerking

De Hoeksteen werkt met een methode voor sociaal-emotionele vorming. De school vindt het belangrijk dat leerlingen van jongs af aan leren hoe je respectvol met elkaar omgaat en op een oplossingsgerichte manier conflicten kunt oplossen. Marianne: "We werken in deze methode met een blad, dat leerlingen invullen bij grensoverschrijdend gedrag. Zij geven erop aan wat er gebeurde, hoe zij het hadden kunnen voorkomen en of zij een oplossing weten. Zo reflecteert en leert een leerling zelf van iedere situatie." Hierna bekijken de leraar en de leerling samen het blad. Het is belangrijk in gesprek te blijven met kinderen: dit versterkt de verbinding en het vertrouwen. Vanuit je pedagogische rol werk je als leraar aan behoud van de relatie met je leerling. Die relatie wil je sterk houden door aandacht te hebben en te luisteren. Als leerlingen vertrouwen hebben en zichzelf kunnen zijn, draagt

dat bij aan de leermotivatie en hun welbevinden. Het team van De Hoeksteen probeert zich sterk te maken door te werken vanuit een duidelijke missie en visie. "Elkaar steunen en je gesteund voelen door collega's en directie zijn hierbij van cruciaal belang", aldus Marianne. Door met elkaar in gesprek te gaan over gedrag en conflictsituaties zorgen ze ervoor dat ze leren waar hun grenzen liggen en dat ze deze ook kunnen aangeven. Het team volgt ook regelmatig trainingen om zichzelf telkens te blijven professionaliseren, bijvoorbeeld over omgaan met lastig gedrag. Marianne: "Het gedrag van een aantal leerlingen en hun ouders is tegenwoordig misschien heftiger en extremer dan vroeger. Laten we ons samen blijven focussen op goed onderwijs en de leerlingen duidelijkheid en kaders bieden. Dat is immers ons vak."

Adviespunt School & Veiligheid

Voor informatie, advies én een luisterend oor kunnen schoolmedewerkers terecht bij het Adviespunt van School & Veiligheid. Het Adviespunt bestaat uit een adviesteam en een calamiteitenteam. Beide teams zijn er voor schoolmedewerkers in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs en middelbaar beroeps-onderwijs. Tussen de twee teams vindt veel overleg plaats. Daarnaast overlegt het Adviespunt ook met externe adviespunten, zoals de Vertrouwensinspectie. Emily van Driel is adviseur bij en coördinator van het Adviespunt. Zij vertelt: "Vooral vertrouwenspersonen en schoolleiders bellen ons voor advies. Denk hierbij aan sparren over de afhandeling van een incident of in hoeverre zij ouders moeten informeren. Meestal vraagt de school hulp om samen even alles op een rijtje te zetten. Soms is het fijn van ons de bevestiging te krijgen dat ze overal aan hebben gedacht."

Preventie en samenwerking

Emily geeft aan dat het Adviespunt vaker signalen krijgt dat leraren de

Wat kun je meer doen dan alleen sanctioneren?

Wat kun je meer doen dan alleen sanctioneren?

grip op bepaalde groepen kwijt zijn. Ze vertelt: "Leerlingen zijn mondiger en hebben minder respect voor leraren dan voorheen. We horen vaker dat de negatieve sfeer in bepaalde groepen nauwelijks te keren is, zelfs voor ervaren leraren." Bij grensoverschrijdend gedrag is het advies vanuit het Adviespunt dan ook aandacht te hebben voor preventie: hoe kan je ervoor zorgen dat je in een eerder stadium al werkt aan vaardigheden en attitude bij leerlingen? Wat kun je meer doen dan alleen sanctioneren? Het gaat tenslotte om kinderen die in een leerproces zitten. Naast het begrenzen van onacceptabel gedrag, vraagt dit een soort fundamentele houding van (pedagogische) nieuwsgierigheid naar wat er achter het gedrag van leerlingen zit.

Wat beweegt hen? Wat zijn de zorgen, angsten en behoeften van een leerling? Wat wordt er geraakt in een kind? Naast samenwerking tussen leraren onderling is een goede samenwerking tussen school en ouders/verzorgers een belangrijk advies. Jouw leerling is tenslotte iemands kind. De ouders weten als geen ander wat er speelt in het leven van hun kind.

"Wanneer iemand belt, luisteren we eerst. Mensen vinden het fijn hun verhaal te kunnen doen. Door emoties zien ze soms niet helder wat te doen. Door uit te zoomen lukt dit wel. We vragen: Wat heb je al gedaan? Heb je een collega geraadpleegd? Zijn er bepaalde afspraken op school?"

Emily vervolgt: "Advies komt soms op de tweede plaats. Mensen weten het vaak zelf wel, maar omdat ze zo gepitst zijn op de gebeurtenis of onrust eromheen, kunnen ze niet focussen en bedenken dat er ook een andere afslag mogelijk is. Als iemand na een telefoontje zegt: 'Ja, het is me duidelijk en ik kan er nu zelf weer mee verder', dan sluit je het gesprek met een goed gevoel af." ■

EEN SOCIAAL VEILIG SCHOOLKLIMAAT

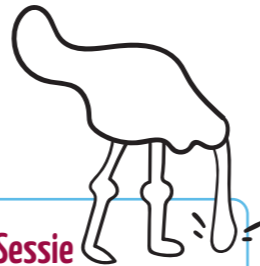
Aan de slag met praktische tools

Informatie over hoe je een sociaal veilig schoolklimaat creëert, vinden wij belangrijk. Nog belangrijker vinden wij het dat we daar praktische handvatten voor aanreiken aan onderwijsprofessionals. Op de website van School & Veiligheid vind je daarom niet alleen artikelen met informatie, maar ook praktische tools die je direct in kunt zetten: in de klas met je leerlingen en studenten of bijvoorbeeld in teamverband met je collega's. Op deze pagina lichten we een paar van die producten uit. Op www.schoolveiligheid.nl/producten vind je het overzicht van al onze producten. Wist je trouwens dat veel van onze producten gratis zijn? Daarnaast zijn steeds meer van onze producten (ook) beschikbaar als download.

Gendi

De website www.gendi.nl biedt leraren inspiratie, (les)materialen en kennis over het ruimte geven aan gender- en seksuele diversiteit in de klas, op school en in het team. Het waarborgen en vergroten van de sociale veiligheid van iedereen is daarbij het uitgangspunt. Je vindt hier lesmaterialen, tips en andere inspirerende handvatten om in de klas aan de slag te gaan met dit onderwerp.

Gendi

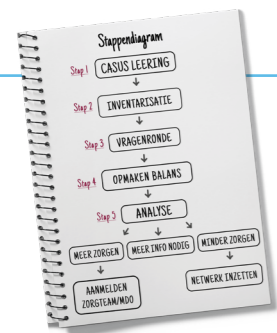

Struisvogel Sessie

Hoe reageer je als een leerling homofobe scheldwoorden gebruikt of niet wil meedoen aan een activiteit vanwege het geloof? De tool 'De Struisvogel Sessie' helpt om het gesprek aan te gaan over dit soort situaties die vaak leiden tot morele dilemma's. Met als resultaat een duidelijke handelingsrichting voor de hele organisatie. Dit product heeft School & Veiligheid ontwikkeld samen met KIS (Kennisplatform Inclusief Samenleven).

Scan de QR-code om naar het overzicht van onze producten te gaan.

Niet-pluisinstrument

Het is een situatie die veel leraren zullen herkennen: een leerling of student vertoont gedrag dat het gevoel oproept dat er iets niet in orde is. Vaak gaat het om een niet-pluisgevoel dat meer is gebaseerd op onderbuikgevoelens dan op zichtbare gedragingen. Het niet-pluisinstrument kan houvast bieden bij een gesprek hierover.

Vijf filmpjes rondom pedagogisch vakmanschap

Hoe ga je om met alledaagse situaties in de klas die raken aan sociale veiligheid? Aan de hand van vijf filmpjes kun je hier zelf of samen met collega's op reflecteren. Zo krijg je meer zicht op je pedagogisch handelen en ben je met elkaar op weg naar een sociaal veilige school. De vijf filmpjes gaan over:

- Een ongewenste aanraking van een leraar
- Vervelende grappen
- Sfeer en omgang met elkaar in de klas
- Discriminatie
- Online contact tussen leraar en leerling

Gedragen Gedrag

UITGELICHTE TOOL

VOLGENS VÉRONIQUE MEUFFELS

Hoe gaan jij en je collega's met elkaar om? Welk gedrag van leerlingen is acceptabel en welk gedrag niet? Hoe kijk je aan tegen voorvallen van bijvoorbeeld pesten, discriminatie en seksueel gedrag? Het spel Gedragen Gedrag brengt werkelijke situaties onder de aandacht en maakt ze bespreekbaar. Er is een versie voor het po en een versie voor het vo/mbo. Véronique Meuffels, vertrouwenspersoon en schoolmaatschappelijk werker op VSO De Pylor te Heerlen, vertelt over haar ervaringen met het spel.

Tekst
Erik Ouwerkerk

"Hoe reageer ik op situatie x of y? Wat zou ik willen? Hoe kijken mijn collega's daar tegenaan? Door het er samen over te hebben, kun je komen tot een gezamenlijk kader, voel je je gesteund door collega's en straal je duidelijkheid uit naar leerlingen en ouders", vertelt Meuffels.

Hoe realistisch de kaarten ook zijn, geen school is hetzelfde. Ook De Pylor heeft unieke leerlingen en stelt specifieke doelen in een unieke context. "Het werkt gelukkig voor elke school", merkt Meuffels op. "De spelkaarten met casussen zijn gesorteerd op thema's zoals pesten of agressief gedrag en je kunt je daarnaast ook richten op bijvoorbeeld afspraken binnen het team of omgangsregels tussen leerlingen en leraren. De blanco kaartjes kunnen de teamleden zelf invullen: die zijn er niet alleen voor inhoudelijke aanvulling, maar zorgen er ook voor dat de spelers actief betrokken zijn bij de regels en sfeer op school."

(Op) Tijd

De kennismaking met het spel Gedragen Gedrag kwam precies op tijd voor Meuffels. Ze speelde het met haar

medecursisten van de opleiding tot vertrouwenspersoon bij School & Veiligheid op het moment dat de grenzen rond gedrag leken te vervagen op haar school. "Ouders leken zich meer en sneller agressief op te stellen richting leraren, er waren meer incidenten tussen leerlingen en leraren en er heerste steeds meer onvrede die op ongenueanceerde wijze geventileerd werd. Daar kwam nog bovenop dat nieuwe medewerkers instroomden plus een verzwarende van de problematiek bij de doelgroep, terwijl de wachtlijsten van externe hulpverlening voor leerlingen opliepen. Zodoende introduceerde ik Gedragen Gedrag op mijn school. Natuurlijk is het óók heel goed om te spelen als alles goed loopt, zodat het ook prettig blijft op school."

Gedragen Gedrag doet wonderen maar is geen wondermiddel, zag Meuffels. "Aannames over andermans zienswijze of werkwijze in het team kunnen onjuist blijken, onderlinge verschillen komen aan de oppervlakte, je bespreekt pijnpunten, et cetera. Soms is die onrust eerst nodig om daarna te komen tot afstemming en verandering. Geef dat proces de tijd. Hetzelfde geldt voor het vaststellen van gemeenschappelijke waarden en vervolgens het vertalen daarvan naar de praktijk. Het is duidelijk geen spel om 'op een middag even uit de kast te trekken.' Ga je er echter structureel mee aan de slag, dan zet de hele school grote stappen." ■

Véronique Meuffels

